

Дарія Селищева

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Україна

ПОЕТИЧНИЙ АКТ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНО-ОНТОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Dariia Selyshcheva

V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

POETICAL ACT AS A PROBLEM OF FUNDAMENTAL ONTOLOGY

The article attempts to comprehend contemporary Russian-language poetry through the prism of ideas of early Heidegger. The idea that the essence of language is speech (*die Rede*), written in the structure of *Dasein* and capable of unraveling in the original mode, not as a means to say something to someone, but as an opportunity for a person to realize their new opportunity, is taken as a base. The poetic idea is understood as the idea of a self-defiant *New*. A poetic act is a poetic understanding (being-in-the-world) and a reader's understanding-hearing of the Other (the poet). Since the necessary element of a poetic act is a distant interlocutor, the author agrees with the critics of the regular verse that the latter does not speak to the reader as to the future. Since the other necessary moment of the poetic act is semantically new, the author criticizes the supporters of the modern verse *libre* who understand *New* as a formal new. Both phenomena are proposed to be marked by the term of not-poetry.

Keywords: speech, language, distant interlocutor, poetic act, being, conceptualism, actual poetry, regular verse, not-poetry.

Актуальність. Мета

Сучасна російськомовна поезія шукає баланс, нову точку відліку в інтервалі між регулярним і сучасним верлібрним (концептуалізм; «актуальні тексти») віршуваннями. Тому, розглядаючи сучасну російськомовну поезію, критики виділяють два її негативних моменти. З одного боку повторюваність поетичної форми заперечує поетичне як таке. З іншого, прагнення до голої оригінальності робить вірші схожими на прозу та знищує форму як таку¹.

Літературний критик Євген Абдуллаєв пише, що останні десятиліття російськомовна поезія займається не розмежуванням явищ і течій, що в ній відбуваються, а визначенням того, де пролягає межа між нею і іншим: поезія як мета (лірика) протиставляється критиками та авторами – поезії-засобу (дитячій поезії, бардівській пісні); професійна поезія протиставляється віршуванню/графоманству; нарешті, поезія як така протиставляється прозі². Те, що питання про самовизначення поезії гостро звучить з неї самої, свідчить про необхідність пошуку можливості філософської оцінки її явищ.

Мета даної роботи – вивчення поетичної саморефлексії в перспективі фундаментально-онтологічної теорії поетичного акту.

Методологія

Поширена ідея сучасного російськомовного літературознавства полягає в тому, що явища теперішньої поезії є результатом творчих пошуків Й. О. Бродського – прозаїзації поезії та доведення до межі образу романтичного героя³. Основна філософська думка самого Бродського полягає в тому, що поета веде мова. Не поет творить мову, а сама мова направляє поета, творячи

¹ Абдуллаєв, Е. (2013) Десятилетие поэзии – или прозы? *Вопросы литературы*. <<http://magazines.russ.ru/voplit/2013/2/ea16.html>> (2018, май, 31).

² Там само.

³ Бабицкая, В., Дашевский Г. (2012). Как читать современную поэзию. *OPENSPACE.RU – интернет архив*. <<http://os.colta.ru/literature/events/details/34232/>> (2018, май, 31).

через нього себе¹. Оскільки поезія твориться на межі вимовленого та невимовного, яке вона приводить до мови, власне поетичне ставлення до мови – це пошук виходу за межі того, що вже є в ній². Мова – це актор розуміння, що відбуваються з поетом. Таким чином, філософська позиція Бродського протистоїть літературознавчій позиції критиків: причиною нинішнього стану поезії є не слідування способу говоріння якогось одного поета, а шлях мови, що само-виявляє себе в поетичних розуміннях.

Власність вірша дивувати та підносити завдяки появі в ньому нового, раніше не вимовленого, є нашим виведенням з думки Бродського, що розгортається ним в контексті загальної тенденції поезії того часу. Але на теренах філософії вперше ця ідея з'явилася у філософській думці про поезію Мартіна Гайдеггера. Питання про самовизначення поезії можна переформулювати як питання про самовизначення літератури. Думка про поезію самої поезії – її саморефлексія – є філософської операцією, тобто, виходом поезії за межі самої себе.

У своїх ранніх роботах Гайдеггер розвинув драматургію розуміння сенсу буття, проте питанням про розуміння поета ні в ранніх, ні в пізніх своїх роботах він не займався. На нашу думку самовиявлення нового можливо завдяки тому, що поет-людина замовкає і дає заговорити самій мові. В такому випадку абсолютно виправданою здається гайдеггерівська критика суб'єкт-об'єктних зв'язків. Звернення до фундаментально-онтологічної термінології з опорою на тезу про нове, що самовиявляється, дозволяє термінологічно поглибити питання про розуміння поета.

Про Нове Гайдеггер не говорив (для підкреслення субстантивності цей термін слід писати з великої літери) – його головні терміни – непотаємність (*ἀλήθεια*) та буття (*das Sein*). Буття можна порівняти з Новим в силу онтико-онтологічної переваги *Dasein*. Останнє є самовідісланим до своєї екзистенції, а значить, до питання в самому собі про те, чому взагалі є щось, а не ніщо³. Явище (непотаємність) цього «є» передбачає уважне ставлення до того суцього, яке Гайдеггер позначав як просвіт (*Lichtung*)^{4,5,6}.

Узагальнюючи гайдеггерівську тезу про забутість буття, просвіт (*Lichtung*) онтично можна визначити як здивування, що виникає, коли людина згадує про забутість забутого. Подив відбувається, коли ми бачимо новий, неочікуваний результат якоїсь констеляції суцього. Подив поета позначається в словах, і тому передбачає Нове – як нове в мові. Цілість слів, результуюча розуміння, себто поетичне висловлювання, – це відношення до чогось, що ніколи не було вимовлено, а тепер увійшло в слова. Нове – це фундаментальна риса поетичного висловлювання.

Онтологічно Нове в поетичному висловлюванні можливо завдяки тому, що *Dasein* накидає (*Entwurfet*) себе на можливість само-вимовлення буття-в-світі, яке здатне виходити за межі цілості відсилань⁷.

Розробка нашої концепції розвиватиметься через терміни поетичного розуміння та поетичного акту. Поняття «поетичний акт» покликане показати зміщення позицій суб'єкта та об'єкта в поетичному розумінні в аспектах мовності та інтерекзистентності поетичного розуміння.

Поетичне розуміння

Питання про те, як відбувається *розуміння поета*, Гайдеггером не розроблене. У працях мислителя немає оцінок сучасних йому підходів до феномену поезії та до того, як вони впливають на рух власне поетичної думки. Термін фон Херрманна «*поезування*» фіксує процес створення поетичного висловлювання як специфічного екзистування.

За Гайдеггером, одним із основних екзистенціалів *Dasein* є розуміння, тобто, «накидання себе на певну можливість», що приводить до «артикуляції сенсу»⁸. Артикуляція є онтологічним

¹ Бродский, И.Б. (1987). Нобелевская лекция. *Lib.Ru – электронная библиотека*. <<http://lib.ru/BRODSKIJ/lect.txt>> (2018, май, 31).

² Бродский И.Б. (2018). Поэт и проза. *Lib.Ru – электронная библиотека*. <http://lib.ru/BRODSKIJ/br_poetprosa.txt> (2018, май, 31).

³ Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио, 29-30.

⁴ Там само, 158.

⁵ Хайдеггер, М. (1993). *Исток художественного творения*. Москва: Академический проект, 526.

⁶ Heidegger, M. (2001). *Sein und Zeit*. Tübingen: M. Niemeyer Verlag, 146.

⁷ Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио, 108.

⁸ Там само, 188.

визначенням сутності мови – мовлення (die Rede). Звідси можна побачити онтологічну значущість поезування¹. Однак поетичне розуміння не тотожне розмиканню екзистенціалу розуміння як такого. Розвинена фон Херрманном фундаментальна онтологія мови не дає відповіді на питання про онтологічну основу специфіки сучасної поезії.

Поезія є початковим (Eigentliche) модусом здійснення мови. Сутність мови – мовлення – пронизує всі екзистенціали Dasein (буття-при, розуміння, настрої), оскільки вони влаштовані за способом членування². Мовлення є внутрисвіттовим способом буття мови, тобто, артикуляцією зрозумілості буття-в-світі^{3 4}, що стала внутрисвіттовим (нелюдинорозмірним) сущим – словами⁵.

Найбільш частим, повсякденним модусом мовлення є теревені (das Gerede)⁶, в яких розімкнутості та розуміння не відбувається⁷, оскільки мова в цьому модусі використовується як засіб для повідомлення. Первісний модус розуміння передбачає модифікацію екзистенціалов Dasein із повсякденних модусів⁸. Хоча потенційно ми говоримо завжди, мовлення актуально здійснюється, входить в слова – лише в самовиговоріванні буття-в-світі, при якому мова розмикається саме як мова, як самовиявлення Нового, а не як щось використовуване⁹.

Оскільки розуміння (цілості буття-в-світі) завжди передбачає говоріння¹⁰, ми припускаємо, що *поетичне розуміння* є одним із способів первісної розімкнутості. Поетичне вимовляння є результатом поетичного розуміння та місцем для найбільш повного явища сенсу (буття-в-світі) в мові. *В такому випадку можна сказати, що поетичне розуміння – це початкове накидання себе на можливість самовиговорення сенсу (буття-в-світі); або: початкове входження буття (-в-світі) в суще (слова).*

Поетичне висловлювання є самовиговореним¹¹, і тому іменованим буттям-в-світі. Часовість розімкнутості Dasein – ставлення до світу в первісному розумінні – вибудовується з майбутнього. Подальше розкриття забігання в майбутнє вимагає розробки поняття поетичного акту.

Поетичний акт

Згідно за фон Херрманном, в будь-якому екзистуванні Dasein, так чи інакше, здійснюється екзистенціал буття-з-іншим (Mitsein). Mitsein – це потенційне або актуальне буття при сущому разом (mit) з іншим Dasein, що є «смісловим виміром» «в будь-якому з моїх відношень»¹². Значення розімкнутості поетичного Dasein здатні бути членороздільними в зв'язку з обумовленістю говоріння самою можливістю слухання Dasein іншим.

Процес поетичного розуміння результується в *поетичному висловленні*. Якщо термін «поетичне розуміння» фіксує процес створення поетичного твору поетом, то *поетичний акт* – це здійснення *Mitsein поетичного висловлювання між поетом і читачем*. Поетичне розуміння та читання є моментами поетичного акту, в якому особливим чином розмикається екзистенціал Mitsein (буття-з-Іншим).

Осип Мандельштам пише, що поет звертається до дальнього співрозмовника, якого ніколи не зустрине в дійсності¹³. *Можна припустити, що специфіка Mitsein поетичного розуміння полягає*

¹ Херрманн, фон Ф.-В. (2001). *Фундаментальная онтология языка*. Минск: Европейский гуманитарный университет, 113.

² Херрманн, фон Ф.-В. (2001). *Фундаментальная онтология языка*. Минск: Европейский гуманитарный университет, 24-26.

³ Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио, 188.

⁴ Херрманн, фон Ф.-В. (2001). *Фундаментальная онтология языка*. Минск: Европейский гуманитарный университет, 27.

⁵ Там само, 56-58.

⁶ Heidegger, M. (2001). *Sein und Zeit*. Tübingen: M. Niemeyer Verlag, 167.

⁷ Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио, 199-200.

⁸ Там само, 225.

⁹ Херрманн, фон Ф.-В. (2001). *Фундаментальная онтология языка*. Минск: Европейский гуманитарный университет, 22.

¹⁰ Там само, с. 87.

¹¹ Там само, 55.

¹² Там само, 90.

¹³ Мандельштам, О. (2018). О собеседнике. *Мандельштамовское общество – виртуальная библиотека*. <http://rvb.ru/mandelstam/01text/vol_1/03prose/1_253.htm> (2018, май, 31)

в тому, що поет звертається до читача не як до вже присутнього; створює його, звертаючись до того, ким читач стане, коли зрозуміє поетичне висловлювання. То навіть не є звертанням у власному сенсі слова, бо звертаються – до ближнього, до співрозмовника, більш схожого на суще-в-наявності. Поетичне висловлювання, на відміну від буденного говоріння, не намагається щось комусь повідомити: в момент написання поет не знає свого висловлювання, не направляє його до жодного з тих, хто вже існує. Замість цього воно цілком спрямоване на розуміння. Поет скоріш знаходиться у середині свого висловлювання, ніж за ним як за кермом.

Вимовляння Нового завжди означає припинення екзистування в повсякденних, тобто непервісних, модусах. В тому сенсі, що поетичний акт є здійсненням (в виговоренні мовою) можливостей, поет і читач є рівними перед поетичним висловлюванням. Поет не володіє висловлюванням. Вслухаючись в мову, людина втягується в неї, належить їй. Гайдеггерівська ідея слухання мови передбачає послух (слухати – *hören*, належати – *gehören*). Коли поет відсувається від написаного та дивується йому – він також читач. Звідси випливає, що не поет-суб'єкт є актором поетичного розуміння, а мова, оскільки її сутність пронизує основні екзистенціали *Dasein*. *Dasein* в процесі вимовляння накидує себе на свою (*Sein*) можливість. Можна припустити, що цією можливістю є *Dasein*-майбутній, стати яким можна, лише зрозумівши поетичне висловлювання. Можна сказати, що поетичне розуміння – це говоріння з майбутнього, а читання – слухання цього говоріння та актуалізація себе-з-майбутнього, закладеного життям поета, яке само-вимовило себе у поезії.

Онтологічно поетичний акт є слуханням, не тотожним аудіальному сприйняттю. Гайдеггер говорить, що чуємо ми щось завдяки тому, що розуміємо це, а не навпаки¹. Тому слухання як онтологія поетичного акту – це розуміння поета та розуміння читача, що йде за ним. Розуміння поета – це слухання сказу (*Sagen*), голосу самого буття², оскільки завдяки його зоркості настроїв (*Stimmung*) настроює його точніше, ніж може настроїтися непоетичне *Dasein*³. Саме в цьому сенсі слухання має сенс зіставляти з послухом (буття)⁴. Але в ньому вже є присутнім – в якості далекого співрозмовника – читач. Розуміння читача – це слухання іншого буття-в-світі через висловлювання Іншого⁵. Фон Херрманн пише: «Поет здатний подати знак мислячому»⁶, та наводить в якості приклада самого Гайдеггера. Останній в читанні Гьольдерліна здатний розчутити зміст вірша завдяки мовчанню. Слухаючи мовлення Іншого (поета), читач розділяє поетичне буття-в-світі, оскільки: «Хто здатний мовчати, і до того ж у потрібний момент, той здатний [...] по-справжньому почути Іншого»⁷. У цьому сенсі поет – це медіум голосу буття (що, однак, не збігається романтичною концепцією про голос бога, оскільки Гайдеггерівське буття-в-світі не передбачає трансцендентного).

Коли читач відмовляється від простих висловлювань, що проходять повз сенс, та прислухається до слів, його ставлення до світу зазнає змін, бо поезія: «[...] не просто дає переживання, але вбудовується в життя читача»⁸. Вбудовування в життя *Dasein* розуміння Іншого рівнозначно розмиканню «небувалі величезності» в речах, які давно сприймаються як звичайні⁹, баченню в них відомих і в той же час нових аспектів. Це можливо завдяки здатності поетичного висловлювання відсилати до буття(-в-світі поета), себто до самовимовленого Нового, яке стосується не тільки приватного життя поета, а й виходить на рівень загального. Тоді це Нове поезії здатне зачепити інших. Завдяки цій загальності, актуальності (не нагальності!) для всіх поетичний твір зачіпає читача, змушує його застигнути перед життям Іншого, прислухатися. Найбільші поетичні твори не втрачають актуальності завдяки тому, що в них досягнуто рівня метафізичного,

¹ Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио, 190.

² Херрманн, фон Ф.-В. (2001). *Фундаментальная онтология языка*. Минск: Европейский гуманитарный университет, 123.

³ Там само, 125.

⁴ Хайдеггер, М. (1993). *Исток художественного творения*. Москва: Академический проект.

⁵ Херрманн, фон Ф.-В. (2001). *Фундаментальная онтология языка*. Минск: Европейский гуманитарный университет, 127.

⁶ Там само, 120.

⁷ Там само, 133-134.

⁸ Там само, 128.

⁹ Хайдеггер, М. (1993). *Исток художественного творения*. Москва: Академический проект.

загальних: питань, проблем, тем. Кожний бачить в них своє та в той же час загальне. Важко уявити собі людину, яку не зачепить твір такого порядку, як «Гамлет». Таким чином, завдяки тому, що при читанні поезії ми замовкаємо, перестаємо говорити в непервісних модусах мови та слухаємося самовимовленого буття-в-світі поета, висловлювання турбує надійність «заспокоєності в буденності» та змушує мислити¹. Але це можливо тільки тому, що поет, зачеплений внутрисвітовом суцям, замовкав і прислухався до свого буття-в-світі, відмовляючи собі в теревенях (Gerede).

Поетичне висловлювання в поетичному акті окликає Dasein з нього самого. Той, кого окликнуто, озирається на себе – в цей момент згідно поетично виявленого та розділеного буття-в-світі поета змінюються його відносини з внутрисвітовом суцям і світом в цілому. У цьому сенсі поетичний акт як особливий випадок розмикання Dasein als Mitsein поета та читача протистоїть модусам повсякденності, які передбачають проходження повз суще та маніпуляцію ним². Фундаментально-онтологічна інтерпретація слухання поетичного висловлювання не входить в цілі даної статті.

Таким чином, Mitsein читача та поета взаємообумовлюють один одного в колі, що має, якщо уявити його графічно, два входи. З одного боку, поет входить в це коло завдяки слуханню свого буття-в-світі; з іншого, читач в нього входить завдяки слуханню буття-в-світі Іншого. Поет входить у це коло в момент поетичного розуміння, *оскільки* читач завдяки інтерекзистентності відносин поета зі світом вже знаходиться в процесі творення. Це – Інший, який може подивитися в тому ж напрямку, і тому наскрізь пронизує спосіб говоріння поета. А читач входить в це коло, замовкаючи та тим самим прислухаючись до висловлювання, *оскільки* поет прислухався до мовлення буття. Те, що зачепило поета, зачіпляє також і читача.

Однак *відправною точкою поетичного акту є читач-із-майбутнього* – дальній співрозмовник, до якого звертається поет, в той же час не звертаючись ні до кого, *оскільки* в теперішньому часі далекого співрозмовника ще немає. Поетичне висловлювання не називає суще старими іменами, включеними в цілість відсилань, а шляхом знаходження доречності для сущого вказує на «ось» його співвіднесеності з буттям-в-світі в цілому. Це відбувається через ту дію, на підставі якої вибудовується будь-який поетичний прийом. Мова йде про перенесення значення з одного сущого на інше, яке дає можливість розототожнити суще та звичний для нього контекст, з яким воно зливається. У цьому сенсі, як казав Гадамер, поетичному висловлюванню належить світ, а не воно – світові³. Воно виривається зі світу (цілості відсилань) до невідомого – до майбутнього.

Оскільки часовість поезії як первісного модусу говоріння вибудовується з майбутнього, поет в момент свого розуміння вибудовує далекого співрозмовника як *можливість* Dasein, який абсолютно зрозумів поетичне висловлювання.

Наприклад, вірш Данте про Амора в його «Новому житті» вперше висвітлює образ Амора-спільника замість страшного, фатального Амора Гвідо Кавальканті. Ми читаємо розповідь героя, засмученого розлученням із його коханою, далі мова йде про зустріч з Амором, який пропонує герою вдалу ідею як приховати ніжні почуття⁴. Замість жорстокості та фатальності, властивих Аморові Кавальканті, в цьому вірші богами кохання притаманні здатність бути втіхою та пособником укріття любовних почуттів від публічності. В даному випадку поет буквально іменує бога. Поет вказує: *ось тут* (das Da) – обриси любовного почуття. І ці обриси нові не тільки для молодого Данте. Вони нові в принципі, адже вони виявляються відкритими для розуміння любові в світовій історії завдяки тому, що відтепер їх іменовано в мові. Обидва Амора позначені спільним іменем, але онтологічно у вірші Данте *відбувається відкриття нової можливості любові*. Цілість (буття-в-світі поета), яка вимовила себе в цілість поетичного висловлювання, дає можливість зрозуміти, про що йдеться у вірші Данте. Нове ім'я любові – це весь вірш цілком. Нова грань любові висвічується для іншого Dasein при читанні-вслухуванні поетичного висловлювання. Але новий Амор Данте може з'явитися для читача тільки завдяки тому, що поетичне висловлювання звернено

¹ Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио, 190.

² Херрманн, фон Ф.-В. (2001). *Фундаментальная онтология языка*. Минск: Европейский гуманитарный университет, 128.

³ Гадамер, Г. (1967). Введение к работе Мартина Хайдеггера «Исток художественного творения». *Цифровая библиотека по философии*. <<http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000019/index.shtml>> (2018, май, 31).

⁴ Данте, А. (2012). *Новая жизнь*. Санкт-Петербург: Азбука СПб, 160.

до дальнього співрозмовника. Підсумуємо: *підґрунтям поетичного акту як слова-з-майбутнього є дальній співрозмовник – можливість Dasein, який зрозумів поетичне висловлювання.*

Критика сучасної поезії з точки зору теорії поетичного акта

Поетичний акт (створення поетом дальнього співрозмовника як можливості Dasein і втілення неї читачем) визначає поетичне. Тож кажучи про онтологію сучасної поезії, слід ставити питання не про її «прозаїзацію» та спроби ліричної поезії опиратися цьому процесу; не про потяг молодих поетів до експериментування та протистояння цьому потягу старших поетів, прихильних до традиційного, регулярного вірша, – але про зберігання чи втрату поезією поетичного. Слід додати, що слово «прозаїзація» тим більше не має сенсу, що і проза може бути поетичною.

Поет-концептуаліст і літературний критик Дмитро Пригов у своїй програмній статті «Що потрібно знати» говорить, що концептуалізм відмовляється від романтичного, сповідального образу поета, який до недавнього часу було прийнято вважати єдиним можливим. Поет тепер не веде монолог нахшталт актора на сцені, як в разі романтичної поезії, – тепер він, радше, режисер, присутній в кожній точці театрального дійства. Концептуаліст поєднує в просторі одного вірша декілька мов культури (наприклад, низова мова та політична, наукова та високопарна)¹. Свідомість такого поета (а також прихильника актуальної поезії, яка виросла з концептуалізму) – не автономно-суб'єктивна, а «миготлива», точкова, і тому читачеві не зрозуміло, чи дивиться поет на те, про що він говорить, серйозно, або ж з іронією. Призначення такого поєднання мовних контекстів в одному тексті – в демонстрації їх неспроможності. Таким чином, *Пригов вважає, що в концептуалізмі та актуальній поезії Інший, якому у вірші дається право говорити, вводиться з метою його викриття.*

Філософ і літературознавець Євген Абдуллаєв вбачає причину прозаїзації поезії в прагненні поетів останніх десятиліть ввести фігуру Іншого (персонажа) та його погляд через деталь або пряму мову². Тобто, на думку Абдуллаєва, спрощення форми необхідно сучасним поетам для того, щоб перестати концентруватися на собі та побачити Іншого в його неприкритості метафорами, що є доступними тлумаченню тільки як мова про інтимне; дати Іншому слово. В такому випадку, під «прозаїзацією» розуміється прагнення поезії до комунікативності.

Ті ж самі позиції відстоює Григорій Дашевський. На його думку, апеляція романтичних поетів до інтимно-особистісного початку в умовах, коли читач інтуїтивно чекає не «зразків культурної та правильної мови», але говоріння несподіваного та доречного, виявилася нефункціональною³. Класичне віршування з усіма його метафорами, ритмами, римами, що аллюзивно відсилають до вже сказаного, він порівнює з повсякденною балаканиною. І те, і інше – «мова не при чужих», яка ніколи не призводить до несподіваної розв'язки, не дивує, і тому не дозволяє збутися новій можливості. Внаслідок формальної та екзистенціальної вичерпаності антропологічна установка романтизму, чий суб'єкт концентрується на самому собі та в собі бачить увесь світ, виявила свою поетико-політичну неспроможність. На відміну від романтика, поет-верлібрист говорить з інтонацією оратора на публіці. Звичні, буденні речі він висвітлює по-новому, і тому читач бачить в них прояв публічного, чужого. Таким чином, «чужість» в цій новій поезії, на думку Дашевського, характеризує не тільки публічне, а й інтимно-особистісне.

В такому випадку, можна зробити висновок, що нова поезія має тенденцію до пошуку нових точок дотику з Іншим. По-перше, такий прийом, як діалог, дозволяє ввести мову Іншого та поєднати в розмові / суперечці дві мови – наратора та його візаві. По-друге, використовуючи деталі повсякденності замість метафор, можна показати образ Іншого – замість підкреслено щирої інтимності, звичної лірикам сповідальної поезії⁴. По-третє, вірш як мова оратора здатний змусити читача побачити в звичних і навіть особистих речах прояви публічності.

Можна простежити таку тенденцію: сучасний поет говорить не до дальнього співрозмовника, а до ближнього – до публіки, яку йому потрібно приголомшити несподіваною деталлю, дивним кутом розгляду звичайної ситуації, незвичайним поєднанням мовних контекстів.

¹ Пригов, Д. (2018). Что нужно знать. *Современная русская поэзия*. <<http://modernpoetry.ru/main/dmitriy-prigov-chto-nado-znat/>> (2018, май, 31).

² Абдуллаєв, Е. (2013). Десятилетие поэзии – или прозы? *Вопросы литературы* 2013, 2.

³ Бабицкая, В., Дашевский Г. (2012). Как читать современную поэзию. *OPENSPACE.RU – интернет архив*. <<http://os.colta.ru/literature/events/details/34232/>> (2018, май, 31).

⁴ Абдуллаєв, Е. (2013). Десятилетие поэзии – или прозы? *Вопросы литературы* 2013, 2.

Оскільки прихильники нових течій погоджуються з тим, що найпростіше визначення поезії полягає в здатності до вимовляння нового, виходить, що, якщо силабо-тонічне віршування свій потенціал вичерпало, і якщо образ героя, який говорить ніби до самого себе, в умовах нового світосприйняття читача не є спроможним, *класична поезія опиняється в ситуації неможливості бути мовою, що дає самовиговоритися буттю*¹. Тобто, пафос нової поезії – це спроба поезії зберегти її онтологічну сутність. Гра цих віршів на несподіванці – не що інше, як прагнення до Нового, відштовхування від силабо-тоніки.

Однак, прагнучи до новизни за рахунок руйнування складної форми, концептуалізм та актуальна поезія втрачають пронизаність вірша суворою необхідністю, його підпорядкованістю цілості, яка на рівні тексту виражена в граничному напруженні слів, або навіть знаків, кожен з яких в класичному тексті є доречним. Саме завдяки розгадуванню цього цілого, заданого формою, читач, слухаючи поетичне висловлювання, стає дальнім співрозмовником поета, можливістю Dasein, яку накинута в поетичному розумінні. Таким чином, якщо читач класичних віршів був розуміючим Dasein – що подібно до запуску Мюнгхаузенем самого себе на Місяць, в майбутнє; читач нової поезії – це Dasein, який слухає, лишаючись сьогоденним і не маючи можливості рухатися вперед, окрім як йдучи за руку з поетом по землі. Його не створюють, змушуючи зрозуміти – до нього говорять прямо, з метою здивувати. Подив заради подиву не призводить в мові нове. Таке ставлення до співрозмовника, ставлення до нього як до внутрисвітового суцього. *Модус Mitsein поетичного акту нової поезії в силу руйнування в ній форми збігається з повсякденним.*

Таким чином, і класична, і «прозаїзована» поезія (концептуалізм і актуальна поезія) – обидві не співпадають із поняттям поезії. У роботі «Спосіб життя людини» Гайдеггер показав відхід від поетичного способу життя греків як наслідок їх відмови від розуміння істини як основи буття. Не даючи сказатися Новому через своє технічне ставлення до мови – тобто, ставлення до нього як до медіума, – ми тим самим живемо непоетично, тобто поетично в модусі від'ятості². Продовжуючи лінію, намічену Гайдеггером, слід зрозуміти змальовані вище дві можливості поезії як специфічний модус поезії – *непоезію*, тобто, поетичне розуміння, яке розмикається в модусі від'ятості.

Тож непоезія має дві можливості.

Перша: зміщення акценту з поетичного на буденне, сферу теревенів (Gerede). Звернення безпосередньо до Іншого дивиться на нього не як на можливість, а як на ближнього, вже справдженого. Сучасна (концептуальна та актуальна) поезія – завдяки її спрямованості до новизни – тягнеться до формально нового, в чому виражена відмова мови від необхідності працювати на межі сказаного та невимовного. Замість цього буття-в-світі поетів говорить до читача безпосередньо, щоб вразити його або навіть шокувати. *Сучасна поезія здійснюється в модусі непоезії тому, що, роблячи акцент на формально новому, вона тягнеться не до Нового як до нової можливості буття-в-світі, а до формально нового, яке дає ефект несподіванки.*

Друга – це регулярний вірш сьогодні як створення поетичного висловлювання у формі, що вже освоєна мовою. Ця форма відстає від роботи мови на межі сказаного та загального і невимовного, історично Нового (там, скоріше, знаходиться верлібр сучасної поезії). Оскільки в разі поезії «форма» (онтичний вираз розуміння – сукупність прийомів) так само говорить-про, як і «зміст», силабо-тонічне віршування тепер не може сказати Нового. Сказати Нове – значить проявити турботу про буття у внутрисвітовому суцього. І тільки в цьому випадку поет може «звернутися» до дальнього співрозмовника. Замість цього класичне віршування приречене повторювати сказане, а значить, воно лишається до суцього глухим. *Оскільки, таким чином, регулярний вірш не може бути спрямований до майбутнього, він не може дати читачеві потенціалу для зміни.*

Висновок

У роботі було здійснено спробу вивчення поетичної саморефлексії в перспективі герменевтичної теорії поетичного акту. Розробка термінології фундаментальної онтології велася з опорою на тезу про те, що поезія є початковим модусом розімкнутості мови, протилежним

¹ Бабицкая, В., Дашевский Г. (2012). Как читать современную поэзию. *OPENSOURCE.RU – интернет архив*. <<http://os.colta.ru/literature/events/details/34232/>> (2018, май, 31).

² Хайдеггер, М. (2018). Жительство человека. *Электронная Библиотека Гумер – гуманитарные науки*. <http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Heidegg/Git_Chel.php> (2018, май, 31)

повсякденному говорінню, теревеням. Поетичне розуміння – це початкове входження буття-в-світі в поетичне висловлювання. Поетичне висловлювання – це мова, яка увійшла в свій внутрисвітовий спосіб буття – в слова – розімкнуто. Поетичний акт – це здійснення *Mitsein* поетичного висловлювання між поетом і читачем. З одного боку, в поетичному розумінні задається нова можливість – дальній співрозмовник, з іншого, читач, слухаючи-розуміючи, здійснює цю можливість.

З опорою на системно-історичний метод було здійснено спробу розглянути дві магістральні лінії сучасної російськомовної поезії: регулярний вірш і верлібр (концептуалізму та актуальної поезії). Було намічено критику цих двох ліній в контексті теорії поетичного акту. З одного боку, встановлено, що регулярний вірш сьогодні не має можливості говорити Нове (буття) в силу вичерпаності форми та неспроможності антропології романтизму. З іншого, верлібр концептуалізму та актуальної поезії звертається до Іншого не як до далекого співрозмовника, а як до ближнього, і тому не дає можливості для трансцендування поза межі буденності. Концентрується поет на читацькій аудиторії як на адресатові висловлювання, або ж він спирається на романтичну антропологію, – поезії як розумінню Нового в існуванні відмовлено: в першому випадку замість Нового ми бачимо формально нове; у другому – Нове, що не здатне бути почутим сьогодні. Для йменування позначених явищ було запропоновано термін *непоезія*.

References:

1. Abdullaev, E. (2013). Desjatiletie poezii – ili prozy? [Decade of poetry – or prose?]. *Voprosy literature*,. [Questions of Literature], 2. <<http://magazines.russ.ru/voplit/2013/2/ea16.html>> [in Russian]. (2018, May, 31).
2. Babickaja, V. Dashevskij, G. (2018). Kak chitat' sovremennuju poeziju. [Grigoriy Dashevsky: How to read modern poetry]. *OPENSOURCE.RU – internet arhiv*. [OPENSOURCE.RU – internet archive]. <<http://os.colta.ru/literature/events/details/34232/>> [in Russian]. (2018, May, 31).
3. Brodskij, I.B. (1987). Nobelevskaja lekcija. [Nobel Prize lecture]. *Lib.Ru – jelektronnaja biblioteka*. [Lib.Ru. – electronic library]. <<http://lib.ru/BRODSKIJ/lect.txt>> [in Russian]. (2018, May, 31).
4. Brodskij, I.B. (2018). Pojet i proza. [Poet and prose]. *Lib.Ru – jelektronnaja biblioteka*. [Lib.Ru. – electronic library]. <http://lib.ru/BRODSKIJ/br_poetprosa.txt> [in Russian]. (2018, May, 31).
5. Gadamer, G. (1967). Vvedenie k rabote Martina Hajdeggera Istok hudozhestvennogo tvorenija [Introduction to Martin Heidegger's work The Origin of the Work Of Art]. *Cifrovaja biblioteka po filosofii*. [Digital library on philosophy] <<http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000019/index.shtml>> [In Russian]. (2018, May, 31).
6. Dante, A. (2012). *Novaja zhizn'*. [New Life]. St. Petersburg: Azbuka SPb. [in Russian].
7. Mandel'shtam, O. (2018). O sobesednike. [On interlocutor]. *Mandel'shtamovskoe obshchestvo – virtual'naja biblioteka*. [Mandel'shtam's society – electronic library]. <http://rvb.ru/mandelstam/01text/vol_1/03prose/1_253.htm> [in Russian]. (2018, May, 31).
8. Prigov, D. (2018). Chto nuzhno znat'. [What needs to be known]. *Sovremennaja russkaja poezija*. [Modern Russian poetry]. <<http://modernpoetry.ru/main/dmitriy-prigov-chno-nado-znat>> [in Russian]. (2018, May, 31).
9. Hajdegger, M. (2003). *Bytie i vremja*. [Being and Time]. Kharkiv: Folio. [in Russian].
10. Hajdegger, M. Zhitel'stvovanie cheloveka. [Residence of man]. *Jelektronnaja Biblioteka Gumer – gumanitarnye nauki*. [Electronic library Gumer – humanitarian sciences] <http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Heidegg/Git_Chel.php> [in Russian]. (2018, May, 31).
11. Hajdegger, M. (1993). *Istok hudozhestvennogo tvorenija*. [The Origin Of The Work Of Art]. Moscow: Akademicheskij proekt. [in Russian].
12. Herrmann, fon F.-V. (2001). *Fundamental'naja ontologija jazyka*. [Fundamental ontology of language]. Minsk: Evropejskij gumanitarnyj universitet. [in Russian].
13. Heidegger, M. (2001). *Sein und Zeit*. Tübingen: M. Niemeyer Verlag. [in German].